

Regeringens proposition

1975/76: 207

om finansiering av stålverk i Luleå;

beslutad den 1 april 1976.

Regeringen föreslår riksdagen att antaga de förslag som har upptagits i bifogade utdrag ur regeringsprotokoll.

På regeringens vägnar

G. E. STRÄNG

RUNE B. JOHANSSON

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen läggs fram förslag till riktlinjer för fullföljande av projekteringen av en stålverksutbyggnad i Luleå. För finansieringen föreslås för budgetåret 1976/77 investeringsanslag om sammanlagt 450 milj. kr.

INDUSTRIDEPARTEMENTET

Utdrag
PROTOKOLL
vid regeringsammanträde
1976-04-01

Närvarande: statsrådet Sträng, ordförande, och statsråden Andersson, Johansson, Holmqvist, Aspling, Geijer, Bengtsson, Norling, Lidböm, Carlsson, Feldt, Sigurdson, Zachrisson, Leijon, Hjelm-Wallén, Peterson.

Föredragande: statsrådet Johansson

Proposition om finansiering av stålverk i Luleå

Hittillsvarande utveckling av Stålverk 80-projektet

Under våren 1974 godkände riksdagen riktlinjer för finansieringen av ett nytt stålverk i Luleå, Stålverk 80 (prop. 1974: 64, NU 1974: 40, rskr 1974: 263). Enligt riktlinjerna skulle av ett totalt beräknat kapitalbehov av 4 600 milj. kr. 1 050 milj. kr. tillföras genom att Statsföretag AB tecknade aktier i Norrbottens Järnverk AB (NJA). Staten skulle bidra till Statsföretags finansiering av aktieteckningen i NJA till två tredjedelar genom att teckna aktier för sammanlagt 700 milj. kr. i Statsföretag. Denna aktieteckning avsågs bli fördelad över fyra budgetår. Med anledning härav har staten tecknat aktier i Statsföretag med 175 milj. kr. under vart och ett av budgetåren 1974/75 och 1975/76 (prop. 1974: 64, NU 1974: 40, rskr 1974: 263 och prop. 1975: 1 bil. 15 s. 188, NU 1975: 31, rskr 1975: 192). Det förutsattes vidare i finansieringsplanerna att staten sedermera skulle medverka till finansieringen av stålverket genom lån till NJA av sammanlagt 1 300 milj. kr. enligt samma villkor som gäller för lokaliseringslån.

Beträffande marknadsförutsättningarna för det nya stålverket framgår i prop. 1974: 64 bl. a. följande.

Som grund för NJA:s marknadsbedömningar ligger dels utvecklingen av stålförbrukning och stålproduktionen, dels en förväntad omstrukturering av stålindustrin. Redan under 1970-talet kan sålunda ett ökat behov av ämnesköp väntas uppkomma hos många västereuropeiska stålverk. Särskilt gäller detta den västtyska stålindustrins produktion av handelsfärdigt stål. De främsta anledningarna till denna utveckling är den stora koncentrationen av stålverk till områden som dels är mindre lämpliga för ytterligare stålverksutbyggnader, dels har ett ogynnsamt läge med hänsyn till råvarutransporter. Eftersläpningar i stålindustrins

investeringar under 1960-talet har medfört ett stort behov av ersättningsinvesteringar inom framför allt råstålstillverkningen. Det kan från stålverkens synpunkt bedömas vara fördelaktigt att koncentrera sina investeringar på manufakturering inom de existerande stålverken och i ökad utsträckning köpa eller på annat håll tillverka ämnen.

I samnna proposition redovisade jag också jämförelser mellan olika lokaliseringssorter för ett stålverk som NJA hade gjort. Jämförelserna avsåg kostnaderna per ton ämnen vid leverans till europeiska avsättningsområden. Varje ort jämfördes med Luleå i fråga om inköpskostnader för malm och kol, transportkostnader för råvaror och färdiga produkter, lönekostnader och kapitalkostnader. Även kostnaderna för vintersjöfart ingick i dessa jämförelser. Jämförelserna visade att ett stålverk lokaliserat till Luleå kunde visa en gynnsam kombination av närallgande malmyndigheter och relativ närhet till marknaderna och därför borde hävda sig väl i konkurrensen med andra ämnesverk.

Stålverk 80-projektet hade enligt NJA dimensionerats för att medge lägsta möjliga produktionskostnader samtidigt som man hade sökt minimera riskerna för allvarliga driftstörningar. Detta innebar att projektet skulle genomföras i två delvis parallella etapper av vilka den andra skulle avslutas ett år efter den första. Den första etappen skulle tas i drift hösten 1978. I varje etapp skulle ingå en masugn med en medelkapacitet på 2 milj. ton råjärn per år. Stålverket skulle bestå av tre s. k. LD-konvertrar. Gjutning till ämnen avsågs ske i stränggjutningsmaskiner.

I full drift skulle Stålverk 80 sysselsätta ca 2 300 personer. De indirekta effekterna på befolkningsutvecklingen inom regionen väntades emellertid bli betydligt större.

Av det totala kapitalbehovet på 4 600 milj. kr. beräknades anläggningskostnaderna exkl. räntor under byggnadstiden av NJA i löpande priser uppgå till 3 700 milj. kr. I dessa kostnader ingick förutom masugnar, stålverk, stränggjutning m. m. även kostnader för koksverk, iordningsställande av industriområde, media m. m. Hela projektet beräknades vara klart sex år efter projektstart.

I det utredningsmaterial från NJA som låg till grund för det förslag som lades fram i prop. 1974: 64 redovisades följande kalkylresultat.

Enligt huvudalternativet beräknades internräntan vid 15 års ekonomisk livslängd till ca 16 %. Därvid utgick man från en beläggning motsvarande 75 % av kapaciteten första året och därefter en beläggning med 95 %. Den beläggningsnivå vid vilken verket bedömdes upphöra att lämna överskott ansågs ligga vid ca 60 %. Vid det angivna huvudalternativet skulle investeringen vara återbetald år 1986, dvs. åtta år efter det att den första masugnen tagits i bruk. Vid beräkningarna av kapitalbehovet hade NJA utgått från prisstegringar under byggnadstiden av i genomsnitt 6 % per år. Resultaträkningar enligt 1974 års kalkyler

avseende åren 1978—1986 bör fogas till protokollet i detta ärende som *bilaga I*.

Mot bakgrund av utredningar och annat underlag i ärendet som tillhandahölls av NJA, Statsföretag, länsmyndigheter, naturvårdande myndigheter och fristående experter som hade anlåtats för olika delutredningar ansåg jag mig i prop. 1974: 64 sammanfattningsvis kunna dra följande slutsatser.

Stålverk 80 synes ha förutsättningar att ge en god avkastning på investerat kapital. Satsningen på en statlig basindustri i Norrbotten ger underlag för en positiv näringslivs- och befolkningsutveckling inom såväl Norrbotten som andra län där stålindustrin är lokaliserad. En vidareförädling av malmen i Sverige är motiverad från företagsekonomiska och sysselsättningspolitiska synpunkter och ger dessutom ökade exportintäkter från den norrbottniska malmen. Det är av vikt att kunna konstatera att en lokalisering till Luleå av det föreslagna stålverket av såväl företagsekonomiska som samhällseliga skäl är att föredra framför andra lokaliseringalternativ. Stålverket bör mot denna bakgrund uppföras av NJA och staten bör medverka till dess finansiering.

I samband med propositionsbehandlingen under våren 1974 inhämtade näringsutskottet information om projektet från verkställande ledningen för Statsföretag och NJA samt från chefen för Jernkontoret.

I en interpellationsdebatt den 1 april 1975 redogjorde jag för det samarbete om ett balkvalsverk i Luleå som under slutet av år 1974 hade inletts mellan NJA och Fried. Krupp Hüttenwerke AG (Krupp). Dessa diskussioner inleddes på initiativ av Krupp som stod inför alternativa lösningar i fråga om utbyggnad av den egna valsningskapaciteten. NJA, som inom ramen för sitt ordinarie investeringsprogram övervägde en utbyggnad av den egna valsningskapaciteten inom ståldivisionen, skulle vid en gemensam utbyggnad med Krupp kunna frigöra såväl finansiella som administrativa resurser. I samband med interpellationsdebatten redogjorde jag också för de konsekvenser som inflationsutvecklingen kunde beräknas få för Stålverk 80:s anläggningskostnader. Jag framhöll också vid detta tillfälle att det var för tidigt att dra några slutsatser av de förnyade kostnadsberäkningarna.

I april 1975 redovisades projektläget för NJA:s styrelse. Bl. a. angav projektledningen vilka förändringar av Stålverk 80:s utrustning, i första hand i fråga om stränggjutning, som kunde föranledas av ett eventuellt samarbete mellan NJA och Krupp i fråga om ett gemensamt valsverk i Luleå.

Projektledningen angav att kapitalbehovet enligt beräkningar under våren 1975 hade stigit från tidigare angivna 4 600 milj. kr. till 5 500—6 000 milj. kr. Styrelsen beslutade att det fortsatta projekteringsarbetet skulle drivas så att ett utökat och fördjupat underlag för bedömning av projektets anläggningskostnader skulle föreligga under hösten 1975.

Den 22 maj 1975 beslöt riksdagen att anvisa ett investeringsanslag av ytterligare 175 milj. kr. till teckning av aktier i Statsföretag för finansiering av Stålverk 80 i enlighet med de tidigare fastställda riktlinjerna för finansieringen. En omfattande utskottsbehandling föregick beslutet. I samband därmed lämnades en redogörelse för utskottet av Statsföretags styrelseordförande, NJA:s verkställande direktör, projektledaren för Stålverk 80 samt av företrädare för naturvårdsverket och fristående experter. Beslutet om den fortsatta satsningen på Stålverk 80 fattades under uppslutning från samtliga politiska partier.

Den 16 juni 1975 kom NJA överens med Stora Kopparbergs Bergslags AB (Stora Kopparberg) om att bilda ett gemensamt företag, Baltic Steel AB, för att utreda förutsättningarna för att etablera ett varmvalsverk för breda band i Gävle. Valsverket skulle basera sin tillverkning på ämnen från NJA och därmed garantera en säker och kontinuerlig avsättning för en betydande del av stålämnena från Stålverk 80. Valsverket skulle medföra en ökad tillförsel av halvfabrikat till Stora Kopparberg, som på så sätt skulle kunna expandera inom tunnplåtområdet. Utredningarna beräknas vara klara i början av år 1978.

I mitten av oktober 1975 offentliggjorde NJA resultatet av det fortsatta projekteringsarbetet som hade bedrivits enligt riktlinjerna från styrelsebeslutet i april. Väsentliga ändringar av planeringsförutsättningarna hade inträffat. Nu förordade projektledningen för första gången en direkt planeringsmässig koppling mellan Stålverk 80 och valsverksprojektet. Förverkligandet av dessa ansågs nu utgöra en avgörande förutsättning för byggandet av Stålverk 80. Denna ändrade bedömning motiverades av förändrade marknadsbedömningar vilka till stor del förändrades av effekterna av energikrisen och en mindre optimistisk uppskattning av efterfrågan på stål.

Samstämmiga efterfrågebedömningar, som förelåg vid tidpunkten för beslutet om Stålverk 80, hade tagit intryck av att stålindustrin uppvisade hög efterfrågan och god lönsamhet, vilket stod i kontrast till utvecklingen under 1960-talet. Man väntade sig inom stålindustrin en långsiktigt stark efterfrågan på stål under 1980-talet, vilket skulle leda till uppkomsten av en betydande ämnesmarknad. Genom planerna på Stålverk 80 förberedde sig NJA att, i likhet med andra stålverk, utnyttja dessa nya marknadsförutsättningar.

Hösten 1975 var efterfrågebedömningarna väsentligt annorlunda. Bl. a. till följd av oljekrisen åren 1973—1974 hade inflationen fått en tidigare oanad omfattning vilket skapade osäkerhet om utbuds- och efterfrågeförhållanden på stålmarknaden. De kraftigt höjda energikostnaderna verkade i samma riktning. Sammantaget ledde detta till att man inom stålindustrin reviderade sina framtidsbedömningar i mera pessimistisk riktning.

Detta påverkade i hög grad förväntningarna om när en mer betydande ämnesmarknad kunde komma till stånd och om stabiliteten hos en sådan marknad. Jag återkommer till denna fråga i det följande.

Marknadsutvecklingen, som den bedömdes av projektledningen för Stålverk 80 i oktober 1975, väntades mot denna bakgrund innebära ett genomsnittligt lägre kapacitetsutnyttjande och en större konjunkturkänslighet för stålverkets produkter än vad som hade beräknats tidigare. Genom att knyta Stålverk 80 till de båda valsverken kunde en jämnare och lönsammare avsättning påräknas än vad som skulle bli fallet vid en försäljning av hela ämnesproduktionen till externa köpare.

Behovet av anläggningskapital inkl. räntor under byggnadstiden för genomförandet av Stålverk 80 i den form som behövdes för ämnesförsörjning till nämnda valsverk hade av NJA uppskattats till mellan 7 750 och 8 100 milj. kr. i 1975 års penningvärde. En viss osäkerhet i kostnadsberäkningarna återstod beroende på bl. a. de slutliga koncessionsvillkoren för processutrustning. Eftersom valsverksprojekten i oktober 1975 ingick som planeringsförutsättningar för Stålverk 80 hade en översiktlig bedömning gjorts av behövt anläggnings- och rörelsekapital för såväl stålverk som valsverk. Detta kapitalbehov för Stålverk 80 och de två valsverken beräknades uppgå till omkring 13 000 milj. kr. uttryckt i 1975 års penningvärde. I löpande penningvärde skulle kapitalbehovet bli av storleksordningen 16 000 milj. kr. I dessa belopp hade även de delar av valsverksprojekten som förutsattes bli finansierade av Krupp resp. Stora Kopparberg räknats in.

För att möjliggöra inplaneringen av valsverken och för att underlätta finansieringen av det utvidgade och fördyrade projektet ansåg NJA i oktober 1975 att byggnadstiden för Stålverk 80 och de båda valsverken behövde omfatta perioden 1975—1984. Stålverk 80 skulle därvid genomföras i två etapper med driftstart åren 1979 resp. 1982.

De starkt ökade anläggningskostnaderna berodde enligt NJA främst på prisökningar på anläggningar och de ökade kraven på miljöåtgärder och kompletteringar beträffande i första hand infrastruktur för Stålverk 80. Den mycket kraftiga internationella prisstegringen på komponenter till stålverket, som föranleddes av effekterna av energikrisen, innebar betydande kostnadsökningar för sådana anläggningsprojekt som Stålverk 80. Detta medförde kostnadsökningar för de ursprungligen planerade anläggningarna med 40—60 %. Åtgärder för en förbättrad arbetsmiljö och yttre miljö, som kommit till efter den preliminära kalkylen, kostnadsberäknades av NJA till omkring 500 milj. kr. Merkostnaderna för infrastruktur bl. a. i fråga om distributionssystem för vatten, elektricitet, gas m. m. samt för interna transportsystem och hamnar uppskattades av NJA till närmare 1 000 milj. kr. Jämfört med andra likartade verk bedömde NJA att anläggningskostnaderna för Stålverk 80 skulle komma att ligga

ca 10 % högre med hänsyn till de höga miljökraven och klimatförhållandena i Luleå.

NJA kom i oktober 1975 till den slutsatsen att Stålverk 80, trots ökade anläggningskostnader, borde kunna konkurrera med andra nyuppförda stålverk under förutsättning av att malmpriserna var konkurrenskraftiga och miljökraven inte blev väsentligt högre än för andra stålverk som uppfördes under samma period. Stålverk 80:s lönsamhet skulle i övrigt bestämmas av branschens internationella utveckling. NJA beslöt att fortsätta detaljprojekteringen av stålverket. Vidare skulle lönsamhetsanalyserna fördjupas och konsekvenserna av valsverksprojekten närmare utredas. En utförlig redogörelse skulle lämnas i en projektrapport i början av februari.

Efter NJA:s offentliggörande av projektläget i oktober 1975 lämnade bolagets styrelseordförande och verkställande direktör samt projektledaren för Stålverk 80 i november en redogörelse till riksdagens näringsutskott.

Under slutet av år 1975 och början av år 1976 fortsatte projekteringsarbetet med Stålverk 80. I början av februari 1976 förelåg en fördjupad granskning av projektet. Resultatet härav sammanfattades i en särskild rapport, den s. k. februarirapporten, som har lämnats till bl. a. industridepartementet. Vid denna tidpunkt förelåg också preliminära utredningar om de båda valsverken.

Några förhållanden som kunde motivera en ändring av de bedömningar av anläggningskapitalets storlek i Stålverk 80 som presenterades i oktober 1975 kom inte fram i februarirapporten.

Av nämnda rapport framgår att någon överarbetning av tidigare långsiktplaner beträffande stålkonsumtionen inte har offentliggjorts efter energikrisen av de internationella organisationerna inom stålområdet. Den allmänt sett djupa konjunktursvackan under år 1975, vilken för stålindustrin varit den besvärligaste sedan 1930-talet, har försvårat möjligheten att identifiera eventuella strukturella förändringar i stålefterfrågan till följd av de ändrade energikostnaderna. Det anses inte uteslutet att sådana förändringar kan ha inträffat beträffande bilindustri, varvsindustri och i viss utsträckning även i fråga om byggnadsverksamhet. Kombinationen av extremt dålig konjunktur och kraftigt ökade investeringskostnader inom stålindustrin har medfört att en rad planerade investeringsprojekt t. v. har uppskjutits.

En långsammare utbyggnad av världens stålproduktion än vad tidigare aviserade utbyggnadsplaner har givit vid handen kan enligt februarirapporten komma att medföra att nya stålverk med sina höga anläggningskostnader under de närmaste åren kommer att svara för en mindre del av den totala produktionen än vad som tidigare hade antagits. Projektledningen anser det därför vara rimligt att anta att äldre stålverks

produktionskostnader under relativt lång tid kommer att vara i högre grad utslagsgivande för prisutvecklingen på bl. a. stålämnen än vad som tidigare förutsattes. En fullständig prisanpassning till produktionskostnaderna i nya stålverk, såsom Stålverk 80, förutsätts därför vara genomförd först i slutet av 1980-talet.

Osäkerheten i bedömningen av prisutvecklingen har medfört att projektledningen har arbetat med kalkylalternativ i vilka man har utgått från olika ämnespriser. Gemensamt för de olika kalkylalternativen är att det genomsnittliga kapacitetsutnyttjandet över en konjunkturcykel på fyra år har beräknats till 90 %. I kalkylalternativen har NJA utgått från löpande penningvärde i huvudsak baserat på antaganden om kostnadsutvecklingen som har gjorts av 1975 års långtidsutredning (SOU 1975: 89). Dessa alternativ skulle medföra ackumulerade förluster t. o. m. år 1984 på mellan 2 500 milj. kr. och 3 400 milj. kr. Sett över en längre period skulle internräntan bli 6—10 %. Resultaträkningarna för åren 1979—1989 för dessa kalkylalternativ bör fogas till protokollet i detta ärende som *bilaga 2*.

En bidragande orsak till de beräknade stora förlusterna under projektets första år har av NJA uppgivits vara den etappuppdelning som har ansetts nödvändig på grund av kopplingen till de båda valsverksprojekten. Den första etappen för stålverket skulle nämligen komma att innehålla anläggningsinvesteringar dimensionerade för stålverket i dess helhet. Härigenom skulle produktionskostnaderna för ämnen levererade från den första utbyggnadsetappen komma att belastas med kapitalkostnader till en del hänförliga till den andra etappen, som beräknades kunna dröja upp till fem år efter den första.

De utredningar som NJA har utarbetat tillsammans med Krupp om ett gemensamt ägt valsverk i Luleå har visat att förutsättningarna för att lägga in detta projekt i planeringen av Stålverk 80 f. n. inte föreligger.

Sammanfattningsvis skulle Stålverk 80 med en produktion av 4 milj. ton ämnen och en samtidig satsning på två valsverk i samarbete med Krupp och Stora Kopparberg enligt NJA:s februarirapport komma att ställa betydligt större kapitalanspråk än som tidigare hade beräknats. Vidare skulle de ekonomiska resultaten från Stålverk 80 under verkets första verksamhetsår föra med sig mycket stora ackumulerade förluster.

Hittills har staten medverkat med 350 milj. kr. till Stålverk 80-projektets finansiering. NJA har uppgett att 125 milj. kr. av dessa har använts för projektet och ytterligare 135 milj. kr. är uppbundna i det fortsatta projektarbetet. Av dessa 260 milj. kr. är närmare 100 milj. kr. att hänföra till muddringsarbeten, 50 milj. kr. till konsultarbeten, 30 milj. kr. till projektorganisationen, 13 milj. kr. till projektkontor, 37

milj. kr. till upphandling av tegel för koksverksutbyggnaden och 30 milj. kr. till övriga kostnader. T. o. m. halvårsskiftet 1976 beräknas återstoden av de 350 milj. kr. vara tagna i anspråk.

Med utgångspunkt i de slutsatser som har kunnat dras från de fördjupade utredningar som redovisades i februarirapporten har regeringen tillsammans med Statsföretag och NJA diskuterat en modifierad projektnriktning av Stålverk 80. Regeringen har vid dessa överväganden i hög grad utgått från industripolitiska och regionalpolitiska bedömningar. Behovet av en starkare inhemsk metallurgisk bas för stålindustrin har därvid spelat en stor roll. Vidare har regeringen fäst stor vikt vid behovet av industriell utveckling i Norrbotten.

Jag övergår nu till att redogöra för utvecklingen inom stålindustrin.

Den svenska stålindustrins utveckling¹

Den svenska stålindustrin var under 1950-talet och första hälften av 1960-talet en av våra mest expansiva industribranscher. Ökningen av produktionsvolymen inom branschen var i genomsnitt för perioden 1950—1965 drygt 8 % per år. För hela den svenska industrin var motsvarande ökning drygt 5 %. Under perioden i fråga ökade stålindustrin sin sysselsättning med närmare en fjärdedel.

Försörjningsbalanser för handelsfärdigt stål för åren 1950, 1965, 1974 och 1975 samt uppgifter om investeringarna inom svensk stålindustri åren 1965—1975 bör fogas till detta protokoll som *bilaga 3*.

Under det senaste decenniet har stålindustrin visat en betydligt långsammare tillväxt än tidigare. Den svenska produktionen och produktionskapaciteten för handelsfärdigt stål ökade sålunda under perioden 1965—1974 med endast drygt 3 % per år. Detta är också jämfört med världens stålindustri i övrigt en låg tillväxttakt. Som exempel kan nämnas att den västeuropeiska stålindustrin — exkl. Storbritannien där produktionen sjönk — under samma period ökade sin produktion med i genomsnitt närmare 6 % per år. Bortsett från Storbritannien var Sverige det land i Västeuropa som under perioden i fråga hade den svagaste produktionstillväxten.

Den svaga produktionsökningen har medfört att den svenska stålindustrins sysselsättning successivt har minskat. Branschen sysselsatte år 1974 drygt 52 000 personer. Detta är ca 15 % mindre än vid mitten av 1960-talet. Den uppgång av antalet anställda som skedde år 1975 — ca 1 400 personer — beror på den arbetstidsförkortning som då genomfördes för skiftarbetare. Nedgången i sysselsättningen har varit särskild snabb inom varmbearbetningsavdelningarna. Produktiviteten —

¹ Underlaget för detta och nästkommande avsnitt ha hämtats från offentlig statistik och olika publikationer inom ämnesområdet.

mätt som antalet producerade ton per anställd — har ökat 50 % snabbare inom varmbearbetningsavdelningarna än inom de metallurgiska processtegen. Det kan vidare noteras att den andel av personalen vid stålverken som sysselsätts inom vidareförädlingsleden — kallvalsnings- och manufakturavdelningar samt mekaniska verkstäder — är oförändrad sedan tjugo år tillbaka.

En starkt bidragande faktor till denna nedgång i tillväxttakten har varit att den svenska stålförbrukningen har ökat i mycket långsam takt under det senaste årtiondet. Samtidigt har det importerade stålet tagit en allt större del av den svenska marknaden. Framför allt under 1970-talet har importens andel av vår förbrukning ökat i snabb takt. Mätt i volym var de svenska verkens leveranser till den inhemska marknaden i själva verket lägre åren 1973—1974 än åren 1969—1970. Båda dessa perioder präglades av högkonjunktur. Jämfört med högkonjunkturen 1965—1966 var leveranserna 1973—1974 i stort sett oförändrade.

Den svenska importen utgörs till alldeles övervägande del av handelsstål. Särskilt för delar av det platta sortimentet är importandelen hög, för tunnplåt och breda band i det närmaste två tredjedelar. Tunnplåt och breda band svarar i dag för omkring en tredjedel av den totala svenska stålimporten. En annan stor importvara är grovplåt, där importandelen efter en markant nedgång i samband med expansionen av Oxelösunds Järnverk i början av 1960-talet under senare år åter har ökat. Andra betydande importvaror är tråd och profilstång. För det övriga stångsortimentet är importens andel jämförelsevis låg, för armeringsstång under 10 %. Den jämförelsevis ringa stångimporten är dock en internationell företeelse. I flertalet länder är marknaden för stång av handelsstålskvalitet klart hemmamarknadsbetonad.

Även om handelsstålet helt dominerar den svenska stålimporten bör det dock noteras att importen av specialstål ökar i snabb takt. Volymmässigt har denna import trefaldigats under det senaste årtiondet.

Exportmöjligheterna har sålunda varit helt avgörande för den svenska stålindustrins utveckling under det senaste decenniet. Men också exporten har det senaste årtiondet visat en utveckling som är betydligt svagare än tidigare. Den genomsnittliga årliga ökningstakten var endast hälften så hög åren 1965—1974 som åren 1950—1965. Av exportvolymen utgör handelsstålet, som har uppvisat en jämfört med specialstålet snabb tillväxttakt, närmare 60 %. Värde mässigt domineras dock exporten fortfarande av specialstålet. Av detta utgörs i sin tur ca två tredjedelar av rostfritt stål.

Den svenska stålindustrins allt starkare utlandsberoende har visat sig särskilt under de senaste lågkonjunkturerna då verken har fått möta en mycket kraftig internationell konkurrens på både export- och hemmamarknaderna. Som framgår av bilaga 3 minskade den svenska exporten mycket kraftigt mellan åren 1974 och 1975. Däremot var importminsk-

ningen relativt sett av samma storleksordning som nedgången i tillförseln. Importens andel av tillförseln till den svenska marknaden förblev därför oförändrad. Särskilt specialstålet har utsatts för en hård utländsk konkurrens. Värdemässigt minskade specialstålexporten med 12 % samtidigt som importen av specialstål ökade med 20 %.

Detta konjunkturmönster, som hade sin motsvarighet om än betydligt mindre drastiskt under lågkonjunkturen 1971—1972, avviker från 1960-talets. Den svenska stålindustrin kunde under 1960-talet hålla sin produktion väl uppe också under sämre konjunkturer genom att dels öka sina hemmamarknadsandelar, dels hävda sin export.

Den svenska stålindustrin kännetecknas av en stark uppsplittring av produktionen på många i internationell jämförelse små anläggningar. En bidragande orsak härtill är den svenska stålindustrins förhållandevis starka inriktning på specialstålproduktion. Förklaringarna till detta är flera, bl. a. de mellansvenska malmernas höga kvalitet, som förr var betydligt mer bestämmande för stålets kvalitet än i dag. Denna inriktning på specialstål har hittills gjort det möjligt för svenska stålföretag att vara internationellt konkurrenskraftiga trots liten företagsstorlek. Detta har bidragit till att bevara en företagsstruktur, som är mer splitttrad än i flertalet andra länder. Utvecklingen i fråga om produktionsteknik och teknik att utnyttja olika malmkvaliteter har medfört att stordriftsfördelarna på ett helt annat sätt än tidigare nu gör sig gällande även inom stora delar av specialståltillverkningen. Medan andelen specialstål i den totala svenska stålproduktionen har varit i stort sett oförändrad under de senaste tjugo åren har en betydande ökning av denna andel skett i så gott som alla länder, vilkas stålindustri konkurrerar med den svenska. Denna utveckling kan inte undgå att få konsekvenser för svensk stålindustri. För rostfria platta produkter har denna förändring av konkurrensförutsättningarna redan slagit igenom med stor kraft.

Den produktionstekniska utvecklingen har också inneburit att gränsen mellan handels- och specialstål blivit alltmer flytande. Den klassificering som används och som utgår från produkternas kemiska analys motsvaras allt mindre av skillnader i krav på utrustning och kunnande för tillverkningen av resp. produktkategori. Även en stor del av specialstålsortimentet kan därför numera karakteriseras som standardvaror, vilka kan produceras också i länder med mera begränsade erfarenheter inom stålområdet.

Stordriftsfördelarna inom stålproduktionen har under de senaste tio till femton åren blivit särskilt stora inom det första ledet, dvs. det metallurgiska processteget eller ämnestillverkningen. Stordriftsfördelarna har också blivit betydande vid valsning av platta produkter (plåt och band). Den modernisering och utbyggnad som har skett i världens stålindustri under det senaste decenniet har också i hög grad varit inriktad på att skapa mycket stora enheter inom det metallurgiska processteget.

och för valsning av platta produkter. Samtidigt har en rad äldre och mindre enheter lagts ner. Med undantag i viss mån för NJA har motsvarande utveckling inte skett i Sverige.

Vad gäller det metallurgiska området vill jag även peka på att svensk stålindustri i stor utsträckning är skrotbaserad. Detta gäller såväl handels- som specialstålverk. Av de större stålproducerande länderna i Västeuropa är det endast Spanien och Italien som har en andel skrotbaserad stålproduktion vilken är av samma storleksordning som den svenska. Den svenska stålindustrins skrotbehov tillgodoses till inte oväsentlig del genom import. Det har från flera håll uttryckts farhågor för den framtida skrotförsörjningen — särskilt vid en mera betydande expansion av stålindustrin. Nästan alla länder har i likhet med Sverige infört exportförbud på skrot, varför världshandeln numera endast omfattar marginella och starkt varierande kvantiteter. Särskilt vid goda konjunkturer har det under det senaste decenniet uppkommit en stark internationell skrotbrist med åtföljande prisstegringar. I andra västeuropeiska länder med relativt hög andel skrotbaserad stålproduktion vidtar man åtgärder för att minska sitt skrotberoende. Motsvarande åtgärder i Sverige kräver övergång till produktion i masugnar/syrgas-konvertrar, vilken av ekonomiska skäl måste ske i stora anläggningar. Det kan noteras att av samtliga de OECD-länder som producerar över 1 milj. ton stål per år har Sverige den i särklass lägsta andelen syrgasblåst stål.

Det senaste årtiondets utveckling, som också har inneburit en trendmässig försämring av den svenska stålindustrins lönsamhet, inger självfallet farhågor för branschens framtida utveckling. Till detta bidrar också i hög grad det förhållandet att den svenska stålindustrin under det senaste årtiondet haft en svag investeringsutveckling. Av bilaga 3 framgår att 1970-talets investeringsuppgång i sin helhet är hänförlig till utbyggnaden och moderniseringen av NJA. Av de totala investeringarna inom den svenska stålindustrin svarade NJA under åren 1971 till 1975 för en tredjedel. Motsvarande andel åren 1965—1970 var mindre än 5 %. Om NJA undantas har den svenska stålindustrins investeringar under 1970-talet varit klart lägre än under 1960-talets senare hälft.

Branschens andel av de totala svenska industriinvesteringarna har minskat från drygt 10 % i mitten av 1960-talet till knappt 7 % år 1974. Om återigen NJA:s investeringar undantas, blir andelsminskningen än mer markant, från 10 % till 4 %. Den svaga investeringsutvecklingen har bl. a. medfört att den andel av maskinerna inom branschen som är yngre än tio år enligt statistiska centralbyråns beräkningar har minskat från 70 % i mitten av 1950-talet till 50 % år 1973.

Ett ofta använt mått på investeringsaktiviteten inom stålindustrin är antalet investeringskronor per årston befintlig råstålskapacitet. Härigenom tas hänsyn till de ökande reinvesteringsbehov som följer av en ka-

pacitetsutbyggnad. Om NJA undantas vad gäller såväl investeringar som produktionskapacitet har för den svenska stålindustrin denna relation sjunkit mycket kraftigt under 1970-talet.

Några drag i utvecklingen av Västeuropas stålindustri

Som jag tidigare har redovisat är den svenska stålindustrin utsatt för en stark utländsk konkurrens. Det är mot denna bakgrund inte möjligt att diskutera branschens utveckling utan att ta hänsyn till motsvarande utveckling i vår omvärld. Härvid är förhållandena i övriga Västeuropa av särskilt intresse. Av den totala svenska stålexporten går värdemässigt cirka två tredjedelar till andra västeuropeiska länder. Volymmässigt är andelen drygt tre fjärdedelar och för enbart handelsstålet ännu högre. Av vår stålimport kommer närmare 90 % från andra länder i Västeuropa. Den svenska stålmarknaden har också knutits närmare till den västeuropeiska genom det avtal som år 1972 slöts mellan Sverige och den Europeiska kol- och stålgemenskapen (CECA). Detta har bl. a. medfört att prissättningsregler och vissa konkurrensbestämmelser nu är gemensamma för Sverige och länderna inom CECA. Jag vill därför i det följande kortfattat redovisa vissa, också för Sverige betydelsefulla, drag i den västeuropeiska stålindustrins utveckling under det senaste årtiondet.

Det allt starkare utlandsberoendet har i hög grad kännetecknat också den övriga västeuropeiska stålindustrin. Denna fortgående internationalisering av stålmarknaden och den allt starkare internationella konkurrensen, den senare till stor del en följd av den kraftiga japanska exportexpansionen, har starkt ökat effektivitetskraven på den västeuropeiska stålindustrin. Kraven på i många fall genomgripande åtgärder har dessutom accentuerats av den snabba tekniska utvecklingen, som har medfört att de produktionsekonomiskt optimala verksstorlekar har ökat mycket markant, särskilt vad gäller det metallurgiska produktionsledet och valsningen av platta produkter. Andra pådrivande faktorer har varit kraven på miljöförbättringar och den i många länder tilltagande knappheten på inhemska råvaror för stålframställningen.

Under 1970-talet har sålunda investeringsvolymen ökat starkt i flertalet västeuropeiska länder. Som exempel kan nämnas att den årliga investeringen per årston råstålskapacitet, mätt i löpande priser, enligt OECD:s beräkningar inom de sex ursprungliga CECA-länderna var drygt dubbelt så stor åren 1970—1973 som åren 1965—1969. För Storbritannien var relationen 4 : 1 och för Österrike 3 : 1. I Sverige var relationen endast 1,4 : 1. Exkl. NJA var de svenska investeringarna per ton råstålskapacitet — fortfarande mätt i löpande priser — av samma storlek under båda perioderna.

Åtgärderna för att effektivisera stålindustrin har varit av olika slag och avsett såväl nyanläggningar som moderniseringar av befintliga verk. I många fall har också nedläggningar skett av omoderna verk. Utvecklingen har därvid bl. a. kommit att medföra en betydande geografisk förskjutning av produktionskapaciteten från inlands- till kustlokaliserade verk. Genom i första hand nyanläggningar svarar sålunda de kustlokaliserade stålverken inom EG — totalt ett femtontal verk — i dag för cirka en fjärdedel av den totala produktionskapaciteten. Motsvarande andel var ett årtionde tidigare endast hälften så stor. Enligt av EG-kommissionen redovisade planer kommer andelen att år 1978 uppgå till cirka en tredjedel. Den utveckling som förutses innebär att de redan i dag relativt stora kustlokaliserade verken kommer att ytterligare kraftigt öka sin produktionskapacitet. Kapaciteten, som för verken i fråga år 1974 var i genomsnitt 2,7 milj. årston, beräknas år 1978 vara i genomsnitt drygt 4 milj. årston. I detta avseende följer sålunda den västeuropeiska stålindustrin i spåren på den japanska, där den mycket snabbt stigande produktionskapaciteten helt faller på mycket stora, kustlokaliserade verk. Även i världen i övrigt är trenden densamma.

Parallellt med denna expansion har på många håll skett en betydande modernisering av de befintliga verken i de traditionella stålområdena. Denna utveckling har inneburit bl. a. en snabb omläggning till moderna produktionsmetoder genom övergång till syrgasblåsning och stränggjutning. Också på valsningssidan har en omfattande modernisering ägt rum.

Utvecklingen har i många västeuropeiska länder medfört en påtaglig koncentration av stålproduktionen till ett mindre antal stora företag. Detta har skett dels genom en rad samgåenden, dels genom att en mycket stor del av den expansion som skett har ägt rum inom de större företagen. Dessa har haft tekniska, marknadsmässiga och framför allt finansiella resurser för stora och alltmer kostsamma kapacitetsutbyggnader. Som exempel på denna utveckling kan nämnas Storbritannien, Nederländerna och Österrike, där det största stålföretaget i resp. land svarar för den helt dominerande delen av stålproduktionen. I Italien svarar det största och i Frankrike och Spanien de två största företagen för cirka två tredjedelar av produktionen. I Förbundsrepubliken Tyskland svarar det största företaget för en tredjedel och de fem största företagen för cirka tre fjärdedelar av produktionen. Ett annat stort företag, med en produktionskapacitet på inemot 15 milj. ton, är den luxemburgska stålkoncernen med verk förutom i Luxemburg även i Frankrike, Belgien och Förbundsrepubliken Tyskland. I Norge och Finland kommer när nu pågående utbyggnader är genomförda, det största stålföretaget att svara för två tredjedelar av produktionen i resp. land.

Den västeuropeiska stålproduktionen är sålunda i hög och stigande grad koncentrerad till ett mindre antal stora koncerner, i vissa fall med

produktion i flera länder. Denna koncentration är framträdande också i andra stora stålproducentländer, inte minst i USA och Japan. Totalt svarar de tjugo största koncernerna för ca 60 % av produktionen i världen, exkl. statshandelsländerna.

Ett framträdande drag i den här redovisade utvecklingen har varit att den statligt ägda stålindustrin kommit att spela en alltmer central roll i branschutvecklingen. I dag är en betydande del av den västeuropeiska stålindustrin i offentlig ägo. I Storbritannien och Österrike sker den alldeles övervägande delen av stålproduktionen i resp. land i det statligt ägda företaget. I ytterligare ett antal länder — Italien, Spanien, Finland, Turkiet, Norge och Portugal — är merparten av stålindustrin statsägd. Också i Nederländerna och Förbudsrepubliken Tyskland finns ett statligt ägande inom stålindustrin.

Det ökande offentliga ägandet inom stålindustrin är emellertid inte enbart en västeuropeisk företeelse. Av världens samlade stålproduktion år 1972 beräknas 44 % ha skett i statligt ägda företag. Av produktionen utanför statshandelsländerna var andelen 26 %. Ett genomgående drag är att den statliga andelen ökar, främst genom att den statsägda industrin ofta är betydligt mer expansiv än den privata. I en beräkning som Internationella stålinstitutet gjorde år 1974 anges att 60 % av den då totala planerade kapacitetsutbyggnaden i världen exkl. statshandelsländerna faller på offentligt ägda företag.

Koncentrationen till allt större stålkoncerner har inneburit en betydande samordning mellan olika verk. Effektiviseringssträvandena har i många länder kommit att innefatta också branschstrukturella åtgärder över företagsgränserna. Inom flera områden, bl. a. vad avser kapacitetsutbyggnad, produktionsinriktning, råvaruförsörjning och marknadsföring, sker sålunda en omfattande samverkan mellan olika företag. Också i denna process har resp. regeringar kommit att ta allt mer aktiv del och stålindustrins utveckling har härigenom kommit att i allt högre grad samordnas på det nationella planet.

Motiven för detta ökande statliga engagemang har varierat såväl över tiden som mellan olika länder. Genomgående synes dock de främsta motiven ha varit det faktum att stålindustrin dels utgör en nödvändig bas för den totala industriella utvecklingen, dels är en sysselsättningsmässigt betydelsefull industribransch i många länder. Detta senare skäl förstärks i flera fall av att branschen är lokaliserad till i övrigt sysselsättningssvaga områden.

Denna statliga medverkan har tagit sig olika former. Jag har tidigare nämnt det alltmer omfattande direkta statliga ägandet. I flera länder finns i dag emellertid också ett ofta mycket långtgående samråd mellan statsmakterna, företagen och de anställda vad avser även den privata industrins utveckling. Exempel härpå finns i bl. a. Frankrike, Belgien och Italien. I dessa länder ingår stålindustrin som en ofta prioriterad

bransch i den mera övergripande industriplaneringen. Inom ramen för dessa samråd sker en avstämning av de enskilda företagens planer vad avser bl. a. investeringar och kapacitetsutveckling. För de på detta sätt samordnade investeringarna erhåller företagen ofta statligt finansieringsstöd i olika former. I flera länder har för detta ändamål skapats särskilda sektorsbudgetar för stålindustrin.

Utvecklingen mot att en allt större del av stålindustrins investeringar finansieras av resp. regeringar — direkt eller via statliga kreditinstitut — är klart markerad i flertalet västeuropeiska länder. Inte minst den senaste lågkonjunkturen och de kraftigt stigande kostnaderna för såväl ny- som reinvesteringar har starkt minskat företagens egna finansieringsmöjligheter. I flera länder pågår f. n. diskussioner om hur branschens finansiella problem skall lösas. Detta gäller såväl den privata som den statliga stålindustrin. Det kan också nämnas att EG-kommissionen kraftigt ökat sin andel av finansieringen av stålinvesteringarna inom CECA-länderna. Denna andel, som tidigare uppgick till ca 5 %, steg år 1975 till inemot 25 %.

Vid sidan om de statligt initierade åtgärderna finns i flera länder olika samarbetsformer inom den privata industrin. Det kanske mest framträdande exemplet härpå är de s. k. rationaliseringsgrupperna i Förbundsrepubliken Tyskland där så gott som hela stålindustrin medverkar och som har till uppgift att verka för en specialisering genom produktuppdelning mellan de olika stålverken. Inom landets stålindustri sker dessutom en fortlöpande avstämning av de olika företagens investeringsplaner inom stålindustrins egen branschförening.

Ett exempel på samverkan över nationsgränserna är den samarbetsorganisation som helt nyligen har bildats mellan stålföretag i Belgien, Förbundsrepubliken Tyskland, Luxemburg och Nederländerna. Syftet är här att öka samordningen mellan verken vad avser bl. a. produktion, försäljning samt energi- och råvaruförsörjning. De deltagande företagen svarar tillsammans för omkring 45 % av CECA-ländernas totala produktion.

Mellan de olika verken sker också en ökande samverkan på produktionsområdet även i andra former. Sålunda finns mellan de olika produktionsenheterna i många fall ett starkt beroendeförhållande genom mellanverksleveranser av halvfabrikat. Härigenom har i hög grad också de mindre verken kunnat tillgodogöra sig de mycket markerade stor-driftsfördelarna i det metallurgiska processledet. Detta beroende har ökat i snabb takt. Som exempel kan nämnas att mellanverksleveranserna av göt och ämnen inom CECA år 1974 uppgick till drygt 26 milj. ton, vilket motsvarade en femtedel av råstålsproduktionen inom gemenskapen. Jämfört med situationen fem år tidigare är detta en ökning med drygt 6 milj. ton. Omkring hälften av leveranserna sker mellan verk som inte ingår i samma företag.

Breda band är en annan mellanprodukt där mellanverksleveranserna är omfattande. År 1974 uppgick dessa leveranser inom CECA till drygt 16 milj. ton, vilket motsvarade ungefär en tredjedel av den totala bredbandsproduktionen inom gemenskapen. Mellanverksleveranserna av breda band har i det närmaste tredubblats under den senaste tioårsperioden.

Industripolitiska motiv för Stålverk 80

Som jag tidigare har redovisat har den svenska stålindustrin sedan ett årtionde tillbaka kännetecknats av en sjunkande investeringsnivå, minskande sysselsättning och pressad lönsamhet. Undantas NJA synes investeringsvolymen knappast ha motsvarat reinvesteringsbehovet, vilket i ett längre perspektiv inger allvarliga farhågor beträffande den svenska stålindustrins konkurrensförmåga och möjlighet att bereda sina anställda sysselsättningstrygghet.

Dessa farhågor får en särskild tyngd på grund av stålindustrins regionala struktur. Som framgår av tabeller, vilka bör fogas till detta protokoll som *bilaga 4*, är Kopparbergs, Gävleborgs och Norrbottens län mycket beroende av stålindustrin. Det är emellertid först vid en genomgång av de enskilda kommunerna, som man får en klar bild av hur mycket stålindustrin betyder för ett antal lokala arbetsmarknader. Det finns ett betydande antal kommuner, där stålindustrin svarar för mer än två tredjedelar av den totala industrissysselsättningen. I så gott som samtliga kommuner representeras stålindustrin av ett enda företag. Det finns således ett betydande antal kommuner där näringslivet domineras av ett enda stålföretag. Dessa kommuner återfinns företrädesvis i Mellan-sverige.

I orter med ett så ensidigt näringsliv är det svårt att finna alternativ sysselsättning åt anställda inom stålindustrin. Stora ansträngningar måste därför göras för att värna sysselsättningen inom den svenska stålindustrin. Regionalpolitiska skäl talar för att samhället målmedvetet medverkar till en effektivisering och förstärkning av den svenska stålindustrin och inte bara passivt accepterar konsekvenserna av marknadskrafterna på den internationella stålmarknaden. Jag vill i detta sammanhang påpeka att den mellansvenska stålindustrin under de senaste fem åren har beviljats statligt lokaliseringstöd på sammanlagt ca 170 milj. kr.

Vid sidan av de regionalpolitiska skälen finns det emellertid enligt min mening även långsiktiga industripolitiska skäl för att vidta åtgärder, som syftar till att vända den nu nedåtgående tendensen för den svenska stålindustrin.

Historiskt sett har det såväl i Sverige som i andra industriländer funnits ett nära samband mellan stålindustrins expansion och den samlade

industriella utvecklingen. Ett särskilt nära samband har funnits mellan stål- och verkstadsindustrin. Det senaste exemplet på denna typ av samband finner man i Japan, där en mycket snabb expansion av industriproduktionen — inte minst inom verkstadssektorn — har skett parallellt med utbyggnaden av stålindustrin och varit beroende av denna.

Sverige har i dag större verkstadsindustri i förhållande till totala industrin än något annat land. Vår verkstadsindustri är internationellt sett mycket konkurrenskraftig. Detta har kommit till uttryck bl. a. i att verkstadsprodukter har varit den mest expansiva delen av vår export under efterkrigstiden. I dag svarar dessa produkter för hälften av vår totala varuexport.

Det finns anledning att räkna med att verkstadsindustrin även i framtiden kommer att vara vår dominerande industrisektor. Det finns också anledning att förmoda att det ömsesidiga beroendet mellan verkstadsindustrin och stålindustrin även framgent kommer att vara betydande. I dag svarar verkstadsindustrin för inemot fem sjättedelar av den totala stålförbrukningen i Sverige. Den andra stora avnämaren är byggnadsindustrin.

Stålindustrins karaktär av basindustri gör den till en nödvändig del av vår totala industri. Det är därför nödvändigt att industripolitiken utformas så att den främjar utvecklingen av en effektiv inhemsk stålindustri. Som jag tidigare har redovisat har stålindustrins strategiska betydelse redan medfört att branschfrämjande åtgärder har vidtagits av statsmakterna i flertalet av våra konkurrentländer.

En effektiv inhemsk stålindustri innebär en större trygghet i avnämarnas försörjning med stål. Produktionsprocessens utformning inom bl. a. verkstadsindustrin kräver stor leveranstrygghet såväl tids- som kvalitetsmässigt i fråga om insatsvaror. Säkerhet i leveranserna är därför av stor betydelse för den egna lagerhållningens storlek och därmed för kostnaderna hos avnämarna. Att en inhemsk leverantör erbjuder fördelar för den egna industrin kom exempelvis till uttryck när Oxelösunds Järnverk byggdes ut i början av 1960-talet. Den svenska importen sjönk då kraftigt för de produkter som företaget tillverkade.

Den leveranstrygghet som en inhemsk stålindustri innebär, är av särskild betydelse för de många små och medelstora företagen även vid förekomsten av en väl fungerande grossiströrelse. Dessa kan i motsats till de stora företagen i regel inte importera i egen regi. Frånvaron av direktkontakter med stålverk kan skapa svårigheter i försörjningen. Detta torde vara särskilt kännbart i bristsituationer då problemen att erhålla kompletterande leveranser eller ersättning för kvalitativt otillfredsställande material blir stora. Svårigheterna kan komma att förstärkas av den koncentrationsprocess som pågår inom den västeuropeiska stålindustrin.

En säker försörjning med stålprodukter från en inhemsk stålindustri

ger efterföljande förädlingsled kostnadsfördelar, som förbättrar konkurrenskraften på såväl kort som lång sikt. En effektiv svensk stålindustri är därför av betydelse för sysselsättningstryggheten inom stora delar av vårt näringsliv.

Det är de kontinentala stålverken som är prisledande på den svenska marknaden. Som jag redan har nämnt gör sig detta i än högre grad gällande genom Sveriges handelsavtal med CECA. Det är därför kortsiktiga efterfråge- och utbudsförhållanden inom i första hand CECA-länderna som bestämmer de priser, som de svenska stålverken kan ta ut i Sverige. Den långsiktiga fördelen av att ha en inhemsk stålindustri kommer således i ringa utsträckning eller inte alls till uttryck i de svenska stålverkens prissättning på den svenska marknaden. Detta medför att den samhällsekonomiska lönsamheten av stålproduktionen i Sverige tenderar att vara högre än den företagsekonomiska. Närhetsfördelen kommer därför inte tillräckligt till uttryck i de svenska stålföretagens investeringskalkyler.

Betydelsen för näringslivet av att ha tillgång till en inhemsk stålindustri får naturligtvis inte tolkas så att Sverige bör sträva efter att bli självförsörjande vad avser stålprodukter. En avsevärd utrikeshandel med stålprodukter är nödvändig även i framtiden. Härigenom uppnås bl. a. en kostnadssänkande specialisering och en konkurrens, som är till fördel för konsumenterna.

Stålindustrin i Sverige har i likhet med stålindustrin i många andra länder haft dålig lönsamhet under en lång period med undantag för enstaka år. Den svaga lönsamheten får emellertid inte skymma undan det faktum att Sverige har goda naturliga förutsättningar för produktion av stål.

Det finns för det första ett utomordentligt gediget kunnande inom landet beträffande framställning av stål. En lång tradition tillsammans med en omfattande satsning på utbildning, forskning och utveckling är de huvudsakliga förklaringarna härtill. I en alltmer hårdnande internationell konkurrens på alla varumarknader, är det nödvändigt att ta vara på de fördelar som detta kunnande ger.

För det andra har Sverige till skillnad från flertalet västeuropeiska länder tillgång till mycket stora egna malmtillgångar. Malmtillgångarna i Mellansverige har hittills utgjort basen för en stor del av den svenska stålindustrin. De mycket stora malmtillgångarna i Norrbottens län har däremot hittills i endast ringa utsträckning kommit till användning inom den inhemska stålindustrin. De relativt sett starkt stigande kostnaderna för malmbrytning i Mellansverige tillsammans med en teknisk utveckling, som kraftigt ökar användbarheten av den norrbottniska malmen, innebär grundläggande förändringar i de långsiktiga förutsättningarna för svensk stålindustri. Att ensidigt satsa på malmexport till stålindustri inom övriga Västeuropa samtidigt som den ekonomiskt tillgängliga mellan-

svenska malmbasen för stålindustrin minskar kan inte anses vara samhällsekonomiskt försvarbart. Detta betyder naturligtvis inte att den mcl-lansvenska malmen i framtiden kommer att sakna betydelse för vår stålindustri. Jag vill i detta sammanhang nämna att mineralpolitiska utredningen (I 1974: 02) har till uppgift att närmare analysera vår mineralförsörjning med syfte att ge ett bättre underlag för mineralpolitiken.

Det finns även andra faktorer, som talar till förmån för den svenska stålindustrin. Sveriges geografiska läge i förhållande till större konsumtionscentra i Västeuropa är gynnsammare än flera andra länders med starkt expansiv stålindustri. Stålindustrin är vidare en mycket kapitalintensiv bransch, där följaktligen lönekostnaderna spelar en jämförelsevis liten roll för konkurrensförmågan.

Som jag tidigare har redovisat har den svenska stålindustrin under det senaste årtiondet visat en relativt svag utveckling. Denna utvecklingstendens har varit uppenbar en längre tid. Till relativt nyligen har emellertid de privata svenska stålföretagen varit övertygade om att de skulle kunna lösa problemen själva. Statens industripolitiska insatser inom stålindustrin har följaktligen koncentrerats till en upprustning och utbyggnad av NJA. Beslutet våren 1974 om Stålverk 80 innebar att ämnestillverkningen primärt skulle avsättas på export. Jag framhöll dock i prop. 1974: 64 att Stålverk 80 utgjorde en tillgång för andra delar av den svenska stålindustrin och att ämnesförsörjning från Stålverk 80 skulle öka möjligheterna att bygga ut såväl valsningskapacitet som manufakturering vid andra stålföretag. Jag framhöll vidare det angelägna i att stärka den svenska stålindustrins internationella konkurrenskraft.

Det har under åren 1974—1975 blivit alltmer uppenbart att stora delar av den privata svenska stålindustrin inte själva kan genomföra de åtgärder som krävs för att åstadkomma en långsiktigt effektiv och konkurrenskraftig produktion. Den väsentligaste förklaringen härtill är låga vinster i det förgångna i kombination med språngvis stegrade investeringskostnader. Jag vill erinra om att inte ens den mycket kraftiga investeringsökningen år 1975 kunde återföra branschens investeringar till 1960-talets nivå.

De enskilda företagen i branschen har inte förmått genomföra på längre sikt nödvändiga investeringar på grund av att de inte har genererat tillräckligt stora vinster och därför fått en ogynnsam kapitalstruktur. Detta har föranlett olika stålföretag att efter beslutet om Stålverk 80 år 1974 ta upp diskussioner med industridepartementet och NJA om samverkan dels i fråga om ämnesleveranser från Stålverk 80, dels i fråga om andra branschstrukturella åtgärder.

Den samlade händelseutvecklingen inom svensk stålindustri under de senaste åren motiverar enligt min mening en viss omläggning av Stålverk 80 i riktning mot ökat tillgodoseende av den svenska stålindustrins behov av metallurgisk kapacitet inom landet. Det är vidare motiverat

att betydligt ökade insatser görs beträffande den industripolitiska planeringen för hela den svenska stålindustrin.

En sådan inriktning mot ett metallurgiskt centrum i Luleå innebär att den norrbottniska malmen kan komma den övriga stålindustrin till godo i större utsträckning än hittills. Detta innebär en integration mellan stålindustrin och våra stora malmtillgångar i norr, något som på lång sikt torde bli av strategisk betydelse för svensk stålindustri. Med ett metallurgiskt centrum i Luleå och ett i Oxelösund förbättras möjligheterna att effektivisera den svenska stålindustrin. En statlig satsning på den kapitalkrävande ämnestillverkningen minskar också det finansiella trycket på den privata stålindustrin i Mellansverige och ökar möjligheterna för denna att genomföra nödvändiga investeringar inom senare och mindre kapitalkrävande förädlingsled. Härigenom ökas möjligheterna för en rationell strukturutveckling inom den svenska stålindustrin varigenom branschen kan anpassas till de nya konkurrensförutsättningarna på ett sätt som ger trygghet i sysselsättningen för de anställda.

En långsiktigt stabil inhemsk ämnesbas för den svenska stålindustrin bör således i hög grad kunna bidra till att branschen kan återvinna sin tidigare starka internationella konkurrenskraft. För detta behövs emellertid också åtgärder inom de enskilda företagen. Det är vidare angeläget att dessa åtgärder i ökad omfattning sker samordnat mellan de olika verken. Detta gäller såväl för konkreta investeringsprojekt som för bl. a. val av produktionsinriktning, marknadsföring samt forsknings- och utvecklingsverksamhet. Som jag tidigare har redovisat finns det inom stålsektorn i många av våra konkurrentländer en ökande samverkan på olika områden. En övergripande samordning av detta slag har hittills saknats i vårt land.

Utvecklingen inom stålindustrin är självfallet en fråga som inte enbart berör företagen i branschen. Den stora betydelse som stålindustrin har för hela den svenska ekonomin gör att utvecklingen i denna bransch i hög grad är en angelägenhet för hela samhället. Det är därför av största vikt att branschens framtid och de därmed sammanhängande strukturella förändringarna får en allsidig bedömning. För att ge möjligheter till ett fortlöpande samråd mellan berörda parter inrättades för drygt ett år sedan ett särskilt branschråd för stålindustrin. Stålbranschrådet har i samarbete med industrin inlett en genomgripande undersökning av den svenska handelsstålindustrin. Syftet är att i samarbete med berörda företag och de anställdas representanter studera och bedöma alternativa utvecklingslinjer i ett tioårsperspektiv för den svenska handelsstålindustrin. Särskild vikt skall härvid läggas vid bl. a. sysselsättnings-, råvaru-, marknads- och finansieringsutvecklingen.

För specialstålindustrin har ett motsvarande utredningsarbete inletts av Jernkontoret. Också i detta arbete deltar representanter för de anställda och staten. Huvuduppgiften för utredningen är att söka ange ut-

vecklingsvägar som leder till en internationellt sett konkurrensduglig marknads- och produktionsstruktur inom svensk specialstålindustri. Därvid skall studeras bl. a. i vad mån och i vilka avseenden den svenska industrin har särskilda konkurrensfördelar och om den framtida utvecklingen kan förväntas medföra förändringar i dessa förhållanden.

Båda utredningarna bedrivs med största skyndsamhet och skall enligt planerna slutföras under detta år.

Sysselsättningsutvecklingen i Norrbottens län

Jag har i det tidigare sagda berört NJA:s utbyggnad av Stålverk 80 från främst industripolitiska utgångspunkter. Att denna utbyggnad dessutom har en mycket stor betydelse för hela den regionala utvecklingen i främst Norrbottens län är helt uppenbart.

Utvecklingen i Norrbottens län karaktäriserades under 1950- och 1960-talen av en kraftig minskning av antalet arbetstillfällen inom jord- och skogsbruk. Mellan åren 1950 och 1970 sjönk antalet sysselsatta i dessa näringsgrenar från 30 000 till 9 000. Denna sysselsättningsminskning uppvägdes endast till en mindre del av tillväxt inom industrin och tjänstesektorn. Följden av detta blev en ökande arbetslöshet och en mycket omfattande utflyttning. Från länet flyttade under 1960-talet ca 30 000 personer. De höga födelsetalen gjorde dock att minskningen av folkmängden inte blev lika kraftig.

De regionalpolitiska insatser som har gjorts sedan mitten av 1960-talet har fått till resultat att den negativa utvecklingen kunnat hejdas för Norrbottens län i sin helhet. Efter år 1970 har sålunda folkmängden ökat och åren 1973 och 1974 hade länet t. o. m. inflyttningsöverskott. Det är i kustregionen denna ökning skett, främst genom en kraftig tillväxt av näringslivet i Luleå. Insatser från statsmakternas sida har framför allt varit av selektiv karaktär. De insatser jag därvid åsyftar är framför allt utbyggnaden av NJA och inrättandet av högskolan i Luleå. Därtill kommer också de positiva effekter som har erhållits genom lokaliserings- och sysselsättningsstöd, frisläpp av investeringsfonder, skogspolitiska insatser etc.

Trots de insatser som har gjorts och trots den positiva utvecklingen efter år 1970 skiljer sig fortfarande sysselsättningssituationen i Norrbottens län markant från läget i södra och mellersta Sverige.

Arbetslösheten är ofta högre och sysselsättningsgraden lägre. Obalansen inom länet är betydande med stora problem i inlandskommunerna. Bristande industriell tradition, ogynnsam åldersstruktur hos befolkningen och de långa avstånden begränsar starkt förutsättningarna att i dessa kommuner åstadkomma företagsetableringar. Möjligheterna att skapa

långsiktiga stabila arbetsmarknads- och serviceförhållanden för kommunernas invånare begränsas i motsvarande mån. Samtidigt framstår det som en angelägen samhällelig uppgift att just i dessa kommuner söka förbättra situationen. Regeringen avser att senare under riksmötet lägga fram en proposition med förslag till samordnad regional- och sysselsättningspolitik.

De nämnda förslagen kommer att grundas bl. a. på de av resp. länsstyrelse utarbetade "Länsprogram 1974". Länsstyrelsen i Norrbottens län räknar med att länets befolkning ökar från 255 000 invånare år 1970 till 276 000 invånare år 1980. Folkmängdstillväxten förklaras främst av utvecklingen inom den s. k. Fyrkanten (Luleå, Piteå, Boden, Älvsbyn) och särskilt Luleås expansion. Denna kan till helt övervägande del hänföras till NJA och Stålverk 80. Luleås dominans inom länet kommer att stärkas genom den kraftiga näringslivsexpansionen. Enligt länsstyrelsen kan Luleås expansion antas på sikt ge arbetstillfällen i grannkommunerna. Den på kortare sikt påtagbara följden av Luleås expansion för grannkommunerna kommer att bli ökad pendling. För inlandskommunerna i Norrbotten förutses i flertalet fall under 1970-talet en fortsatt befolkningsminskning även om den väntas bli av väsentligt mindre omfattning än under 1960-talet.

Starka centralorter utgör enligt länsstyrelsens mening en nödvändig förutsättning för kommunernas möjligheter att erbjuda sina invånare långsiktiga stabila arbetsmarknads- och serviceförhållanden. Ur länsperspektiv kan Fyrkanten sägas fylla en sådan funktion. Huvuddelen av de lokaliseringpolitiska insatserna bör enligt länsstyrelsen även under den nu aktuella planeringsperioden koncentreras till centralorterna.

Ett väsentligt inslag i regionalpolitiken är den s. k. ortsplänen enligt vilken utvecklingsmål anges för skilda ortstyper nämligen för storstäder, primära centra, regionala centra och kommuncentra. Ett led är därvid att i varje län åstadkomma åtminstone ett primärt centrum med stabil arbetsmarknad och god service. Avsikten är att där kunna erbjuda bl. a. ett brett och kvalificerat serviceutbud samt en stabil och differentierad arbetsmarknad som tål de påfrestningar som strukturförändringarna för med sig. Dessa centra skall vidare utvecklas så att en ökande del av ofrånkomliga befolkningsomflyttningar skall kunna gå dit i stället för till storstadsområdena eller till andra orter utanför det egna länet. Mäniskorna får därigenom större möjligheter att stanna kvar i sin hemtrakt eller i det egna länet.

Det är mot denna regionalpolitiska bakgrund som jag ser det som utomordentligt viktigt att Fyrkanten säkerställs som primärt centrum. En positiv utveckling i Luleå är en förutsättning för en balanserad utveckling i länet i övrigt.

Genom en utbyggnad av NJA i Luleå kan Fyrkanten tjäna som motta-

gare av en betydande del av de ofrånkomliga omflyttningar som kommer att ske inom länet. Utbyggnaden av NJA framstår därför som angelägen från regionalpolitisk synpunkt.

I samband med att en industriell utbyggnad sker i Luleå är det viktigt att beakta de utbildningspolitiska insatsernas betydelse. Jag vill här peka på den tekniska högskolan i Luleå, som invigdes hösten 1971. I dag har högskolan över 1 000 elever. Högskolan bör med sina kvalificerade utbildnings- och forskningsresurser kunna bli en väsentlig faktor för stimulans och utveckling av regionens industri. I samma riktning verkar Metallurgiska Forskningsstationen i Luleå, till vilken Norrlandsfonden har anslagit betydande belopp under 1970-talet. En ytterligare utbyggnad av stationen är klar inom kort. Vid stationen bedrivs för den svenska stålindustrin mycket väsentlig forskning och experimentverksamhet.

En annan viktig regionalpolitisk aspekt på utbyggnaden av NJA rör de spridningseffekter som utbyggnaden kan ge upphov till, åtminstone på litet längre sikt. Enligt en utredning som har utförts av företagareföreningen i Norrbottens län i samarbete med NJA och landstinget väntas NJA-utbyggnaden ge upphov till industriell verksamhet av betydande omfattning i form av legotillverkning och serviceverksamhet. Utan att ta ställning till utredningen som sådan vill jag nämna, att de gjorda beräkningarna visar att en industriell utbyggnad i Luleå bör kunna ge spridningseffekter, som leder till en förbättrad sysselsättningsutveckling i inlandskommunerna i övre Norrland. Jag vill vidare nämna att Statsföretag i samråd med bl. a. NJA och LKAB har beslutat att samordna sina åtgärder för att skapa ytterligare sysselsättningstillfällen inom främst det inre stödområdet. Företagareföreningarna i berörda län har härvid en viktig uppgift att fylla när det gäller att etablera kontakt mellan de upphandlande företagen och befintliga eller tänkbara underleverantörer. Jag finner Statsföretags initiativ vara positivt från regionalpolitisk synvinkel. Jag vill i detta sammanhang erinra om betydelsen av Norrlandsfondens verksamhet. Jag avser inom kort föreslå regeringen att lägga fram förslag till riksdagen om Norrlandsfondens fortsatta verksamhet. Härvid kommer jag att förorda att Norrlandsfonden i ökad utsträckning inriktas på de nordligaste länens inland med syfte att där stimulera sysselsättning och näringsliv.

Sammanfattningsvis kan konstateras att utbyggnaden av NJA torde utgöra en förutsättning för att den nu inledda positiva utvecklingen i Norrbottens län skall fortsätta. Utbyggnaden bidrar inte bara till att säkerställa Fyrkanten som primärt centrum utan också till att på sikt förbättra förutsättningarna till en ökad industriell verksamhet i angränsande kommuner.

Modifierad inriktning av Stålverk 80-projektet

Mot bakgrund av vad jag anført har målinriktningen av projektarbetet för Stålverk 80 formulerats. Arbetet skall inriktas på

- att ett metallurgiskt centrum i Luleå, i första hand anpassat till svensk stålindustris behov, skall byggas ut,
- att denna utbyggnad skall ge minst samma sysselsättningseffekt som angavs i prop. 1974: 64, nämligen 2 300 anställda.

Statsföretag har i skrivelse den 31 mars 1976 hemställt om statlig finansiering till stålverket. Statsföretag har härvid bifogat en skrivelse från NJA som närmare redogör för hur Stålverk 80-projektet bör modifieras för att uppfylla uppställda mål. Statsföretags styrelse ställer sig bakom ett fortsatt utrednings- och projekteringsarbete enligt de riktlinjer som framgår av NJA:s skrivelse.

NJA föreslår att målet minst 2 300 sysselsatta inryms inom en strävan att bereda 7 500—8 000 anställda tryggad långsiktig sysselsättning vid NJA. Åtgärder för att möta sysselsättningsmålet skall i första hand utgå från företagsekonomiska överväganden. Vidare föreslås att NJA:s produkter primärt anpassas till den svenska marknaden och därutöver till näraliggande exportmarknader. NJA anger att med denna målinriktning har det varit naturligt att beakta förhållandena såväl inom nuvarande NJA som den kommande Stålverk 80-delen för att forma ett program som kan ge bästa möjliga lönsamhet för hela NJA under 1980-talet.

NJA räknade tidigare med att fr. o. m. år 1974 ge positiva resultat, varigenom behövlig utveckling av produktionsutrustningen skulle kunna ske med internt genererade medel. Detta har inte blivit fallet. Förlusten år 1975 blev betydande och även för år 1976 väntas en stor förlust. Investeringsplanerna för de närmaste fyra åren har därmed fått reduceras så att inte ens önskvärda underhållsinvesteringar kommer att kunna genomföras, än mindre sådana investeringar som är nödvändiga för en utveckling av företaget. Marknaden, speciellt för materialleveranser till varven, har också försämrats så att NJA inte kan räkna med att utnyttja de moderna utrustningarna för manufakturering på ett tillfredsställande sätt. Dessa och andra omständigheter medför att sysselsättningen i nuvarande NJA successivt skulle sjunka om särskilda åtgärder inte vidtas. NJA finner det oacceptabelt att satsa mycket stora kapitalbelopp på ett nytt ämnesverk med därtill anslutna valsverk samtidigt som nuvarande NJA inte erhåller medel för en utveckling av sina egna produktionsresurser.

NJA anser därför att de medel som från samhällets sida kan ställas till förfogande för att realisera de regionalpolitiska och industripolitiska målen med bästa möjliga lönsamhet bör avse såväl ämnesverket som en fortsatt utveckling av produktionsapparaten inom nuvarande NJA. En-

dast därigenom är det möjligt att uppnå sysselsättningsmålet för 1980-talets NJA och förbättra lönsamheten.

NJA förordar att den metallurgiska kapaciteten vid NJA ökas med ca 2,5 milj. ton ämnen per år istället för det ursprungliga projektets 4 milj. ton. Härvid har man utgått från att inriktningen på den svenska marknaden till väsentlig del skall komma till uttryck genom det bandvalsverk som planerats i Gävle. Hänsyn har tagits även till andra svenska handelsstältillverkares väntade långsiktiga behov. Under en relativt lång övergångsperiod kommer en del av NJA:s ämnesproduktion att exporteras. NJA förhandlar sålunda med kontinentala valsverksintressenter om långsiktiga leveranser av ämnen.

Nuvarande NJA har i dag en modern utrustning för en råstålsproduktion av 1,6 milj. ton ämnen per år. Även den fortsatta utvecklingen av nuvarande NJA:s produktionsapparat bör främst ske med utgångspunkt från den svenska marknads behov. Denna produktion bör avse valsade och manufakturade produkter anpassade till denna marknad samt därtill ämnen såväl för svensk marknad som för export.

Jag ansluter mig till den av NJA föreslagna inriktningen av den fortsatta projekteringen såväl vad beträffar ämnesproduktionen som utvecklingen av nuvarande NJA. Jag finner det således motiverat att det nya ämnesverket får en kapacitet på ca 2,5 milj. ton ämnen per år. Ämnesverket kommer att få samma principiella utformning som redovisades i prop. 1974: 64. Sålunda kommer anläggningar och processer att projekteras för att motsvara bästa internationella standard.

NJA avser att bedriva det fortsatta arbetet med utveckling av produktionsprogrammet i nära kontakt med den nyligen tillsatta handelsstälutredningen. Jag anser en sådan samverkan med övriga stålindustrin inom ramen för stålbranschrådet vara av väsentlig betydelse. En samordning mellan de olika företagens utvecklingsplaner är nödvändig för att erhålla strukturmässiga lösningar, som dels tillgodoser sysselsättningsbehoven vid resp. företag, dels medger en produktionsfördelning som är långsiktigt effektiv.

Som har nämnts utgår NJA från att det i Gävle planerade bredbandsvalsverket kommer till stånd. Enligt hittillsvarande utredningsresultat finns det ett marknadsutrymme för valsverkets produktprogram inom och utom Sverige. Valsverket beräknas i sin första etapp ha ett ämnesbehov på ca 1,5 milj. ton per år. Det totala kapitalbehovet för valsverket beräknas uppgå till ca 2 000 milj. kr. i nuvarande penningvärde. Verket beräknas sysselsätta ca 500 personer. Länsstyrelsen i Gävleborgs län anser att den helt övervägande delen av dessa kan rekryteras i Gävleområdet.

Jag finner det planerade valsverket i Gävle vara ett naturligt led i en strukturuomvandling inom den mellansvenska stålindustrin. Valsverket ger Stora Kopparberg nya utvecklingsmöjligheter, som bidrar till att

trygga sysselsättningen där på lång sikt. Jag anser därför att en statlig medverkan i valsverket via NJA är motiverad, förutsatt att rimliga förhandlingsresultat kan uppnås.

Beträffande den aktuella utbyggnaden i NJA kan några detaljerade kostnads kalkyler inte nu redovisas. Den förutsatta utbyggnaden av nuvarande NJA kan emellertid beräknas dra betydligt lägre kostnader än vad det fristående valsverket i Luleå som tidigare planerades i samverkan med Krupp skulle ha gjort. Även för ämnesverket blir kapitalbehovet lägre än i det ursprungliga projektet. Minskningen blir dock inte proportionell till minskningen av ämnesverkets kapacitet. Kostnadsreduktionen bör dock kunna räknas i miljarder kr.

Lönsamheten för det nya projektet kan inte för dagen anges. NJA anser dock att ett snabbare genomförande i tiden än för det ursprungliga projektet, samordningen mellan utbyggnaden i nuvarande NJA och ämnesverket och bättre marknadsanpassning med kortare transportavstånd till marknaden medför att lönsamheten i det nya projektet bör bli bättre än i det gamla. Härtill kommer att det nya projektet kommer att kräva väsentligt mindre — om ens några — kvantiteter av den för NJA från transportsynpunkt dyrare Kirunamalmen.

Projekteringsarbetet vid NJA i vad avser ämnesverket inriktas på att medge leveranser under år 1981.

Projekteringsarbetet vid NJA avses bedrivas så att ett detaljerat beslutsunderlag föreligger i början av år 1977. Detta kommer att läggas till grund för förslag om slutligt ställningstagande. I början av år 1977 beräknas också ett detaljerat beslutsunderlag föreligga för bandvalsverket i Gävle.

NJA anger i sin skrivelse att det för fortsatt projekteringsarbete, för fullföljande av markberedningsarbeten, för begynnande anläggningsarbeten avseende serviceanläggningar, verkstäder och förråd m. m. och för utläggande av beställningar avseende vissa slag av utrustning behövs ytterligare medel under andra halvåret 1976 och första halvåret 1977. Likaså avser företaget att inom ramen för ett fortsatt generalplancarbete beträffande nuvarande NJA påbörja vissa kompletteringar av utrustningen inom nuvarande NJA som även kräver tillförande av medel. Dessa investeringar avses bli påbörjade mot slutet av år 1976 eller första halvåret 1977. NJA anser det därför angeläget att ytterligare medel utöver redan beviljade 350 milj. kr. ställs till förfogande genom beslut under 1975/76 års riksmöte. NJA räknar med att ytterligare ca 450 milj. kr. behövs intill utgången av budgetåret 1976/77. Därutöver anhåller NJA om ett bemyndigande, som möjliggör att beställningar kan utläggas med betalningar efter den 30 juni 1977 intill ett belopp om 300 milj. kr.

Jag finner det väsentligt att projekteringsarbetet drivs vidare med all kraft så att angivna tidsplaner kan hållas. Härigenom erhålls bättre

förutsättningar för ett smidigt genomförande av investeringarna samtidigt som planeringen för övriga berörda parter, främst Luleå kommun, underlättas. Luleå kommuns möjligheter att fullgöra de åtaganden som faller på kommunen i fråga om samhällelig service m. m. måste självfallet uppmärksammas i sammanhanget. Av denna anledning är det angeläget att NJA redan nu tillförs de ytterligare medel som erfordras.

Sammanfattning

Förutsättningarna för Stålverk 80 med den inriktning som angavs i prop. 1974: 64 har som jag tidigare nämnt i väsentliga avscenden förändrats. Sålunda skulle ett ekonomiskt engagemang i såväl stålverk som de båda valsverken enligt min mening ställa alltför stora krav på finansiella resurser samtidigt som högst betydande förluster skulle kunna påräknas under de första verksamhetsåren.

Malmtillgångarna i Mellansverige har hittills utgjort basen för en stor del av den svenska stålindustrin. Den tekniska utvecklingen har efter hand medfört att den norrbottniska järnmalmen fått en ökad användning. Denna malm har emellertid hittills till största delen exporterats. Att i detta läge med en malmbas i Mellansverige som av ekonomiska skäl avtar i tillgänglighet ensidigt exportera den norrbottniska malmen kan inte anses samhällsekonomiskt försvarbart.

En trygg inhemsk ämnesförsörjning är av stor betydelse för den svenska stålindustrin. Ett nytt ämnesverk vid NJA i Luleå bör tillgodose den ökning av metallurgiska kapaciteten som är nödvändig för att stärka den svenska stålindustrins konkurrenskraft och möjliggöra ökade investeringar i såväl valsningskapacitet som manufakturering i svensk stålindustri.

De ytterligare åtgärder som kan vara nödvändiga för att göra svensk stålindustri konkurrenskraftig på sikt studeras f. n. inom handelsstålutredningen och den strukturutredning beträffande specialstålet som görs av Jernkontoret.

Mot denna bakgrund har målinriktningen för projektarbetet för Stålverk 80 formulerats, nämligen

- att NJA skall genomföra utbyggnaden av ett metallurgiskt centrum i Luleå i första hand anpassat till svenska stålindustrins behov,
- att denna utbyggnad skall ge minst samma sysselsättningseffekt som angavs i prop. 1974: 64, nämligen 2 300 anställda.

Det modifierade Stålverk 80-projektet bör sålunda i första hand inriktas på produktion för vidareförädling inom landet. Huvuddelen av ämnesproduktionen bör på sikt kunna levereras till ett bandvalsverk i vilket NJA har ägarintressen. Samtidigt och integrerat med uppförandet

av ett nytt stålverk för produktion av ämnen bör resurserna för valsning och vidareförädling inom NJA:s nuvarande ståldivision väsentligt förstärkas.

Den modifierade inriktningen av Stålverk 80-projektet och ett engagemang i ett bandvalsverk kan genomföras med sammantaget betydligt lägre kapitalanspråk än vad som bedömdes nödvändigt vid en anläggning för produktion av 4 milj. ton ämnen per år och de båda valsverk som därvid förutsattes.

För att inte projektarbetet skall fördröjas bör ytterligare medel ställas till NJA:s förfogande redan nu. NJA har beräknat kapitalbehovet under budgetåret 1976/77 till 450 milj. kr.

Staten har enligt finansieringsplanen för Stålverk 80 i prop. 1974: 64 tecknat aktier i Statsföretag med 175 milj. kr. under vart och ett av budgetåren 1974/75 och 1975/76. Jag förordar att staten på samma sätt under budgetåret 1976/77 ställer ytterligare 175 milj. kr. till förfogande för projektet.

Enligt samma finansieringsplan förutsattes staten utöver aktiekapitalet medverka till stålverkets finansiering i form av lån till NJA på sammanlagt 1 300 milj. kr. på samma villkor som lokaliseringslån. Av NJA angivet kapitalbehov under budgetåret 1976/77 om 450 milj. kr. bör 275 milj. kr. ställas till förfogande av staten i form av lån på samma villkor som lokaliseringslån. Medlen bör utbetalas till NJA efter prövning av regeringen i varje enskilt fall.

NJA har vidare anhållit om ett bemyndigande som möjliggör att beställningar kan läggas ut med betalningar efter den 30 juni 1977 intill ett belopp av 300 milj. kr. Enligt den tidigare nämnda finansieringsplanen i prop. 1974: 64 skulle Statsföretag med egna medel teckna aktier i NJA för 350 milj. kr. Detta bör enligt min mening ske under år 1976 varigenom behovet av ett särskilt bemyndigande bortfaller.

Till det modifierade Stålverk 80-projektets slutliga utformning och till statens finansiella medverkan utöver redan beviljade och av mig nu förordade anslag ämnar jag återkomma under år 1977.

Jag är beredd att ställa utredningsmaterial till vederbörande riksdagsutskotts förfogande.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

1. godkänna de av mig förordade riktlinjerna för fullföljande av projekteringen av en stålverksutbyggnad i Luleå,
2. till *Lån till Norrbottens järnverk AB* för budgetåret 1976/77 under fonden för låneunderstöd anvisa ett investeringsanslag av 275 000 000 kr.,

3. till *Aktieteckning i Statsföretag AB för finansiering av stålverk i Luleå* för budgetåret 1976/77 under fonden för statens aktier anvisa ett investeringsanslag av 175 000 000 kr.

Ärendet bör behandlas under innevarande riksmöte.

Beslut

Regeringen ansluter sig till föredragandens överväganden och beslutar att genom proposition föreslå riksdagen att antaga de förslag som föredraganden har lagt fram.

1974-01-19
NORRBOTTENS JÄRNVERK

Stålverk 80. Enligt 1974 års kalkyl.

Resultaträkning 1979—1986 i milj. kr.	Huvudalternativ		Beläggning 75 % första året, därefter 95 % 1974 års driftskostnader uppräknade med antagen kostnadsutveckling					
	1979	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986
Bruttoresultat	347	780	880	880	880	880	880	880
Avskrivningar	140	265	265	265	265	265	265	265
Räntor 8 %	140	250	230	190	140	90	40	10
Vinst före skatt	67	265	385	425	475	525	575	625
Behållen obeskattad reserv	67	137	257	297	347	397	447	497
Utdelning 8 %	—	64	64	64	64	64	64	64
Skatt	—	64	64	64	64	64	64	64

Investering inkl. rörelsekapital i 1979 års penningvärde 4 600 milj. kr.

Bruttoresultat i genomsnitt per år 870 milj. kr.

Internränta vid 15 års ekonomisk livslängd ca 16 %.

1976-01-30

Stålverk 80 — Etappuppdelat

Resultaträkning 1979—1989, löpande penningvärde, grundkalkyl i milj. kr.

	1979	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989
Bruttoresultat	-103	-160	631	867	311	992	2 634	2 705	481	1 152	3 311
Avskrivningar		375	375	375	535	535	542	550	557	573	590
Räntor	116	297	436	585	664	761	706	606	514	460	400
Vinst före skatt	-219	-832	-180	-93	-888	-304	1 386	1 549	-590	119	2 321
Akkumulerat överskott	-219	-1 051	-1 231	-1 324	-2 212	-2 516	-1 130	419	-171	-52	2 269

Internränta vid 15 års ekonomisk livslängd inom 9,5 %

Stålverk 80 — Etappuppdelat

Resultaträkning 1979—1989, löpande penningvärde, prisalt. 1 i milj. kr.

	1979	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989
Bruttoresultat	-112	-204	452	614	187	740	2 021	2 069	324	917	2 544
Avskrivningar		375	375	375	535	535	542	350	557	573	590
Räntor	116	297	436	585	664	761	706	606	514	460	400
Vinst före skatt	-228	-876	-359	-346	-1 012	-556	773	1 113	-747	-116	1 554
Akkumulerat överskott	-228	-1 104	-1 463	-1 809	-2 821	-3 377	-2 604	-1 491	-2 238	-2 354	-800

Internränta vid 15 års ekonomisk livslängd inom 6,5 %

Tabell 1

Försörjningsbalanser för handelsfärdigt stål åren 1950, 1965, 1974 och 1975

	1950	1965	Förändring 1950— 1965 (Genomsnitt per år: %)	1974	Förändring 1965— 1974 (Genomsnitt per år: %)	1975	Förändring 1974— 1975 (%)
Produktion	957	3 272	8,5	4 319	3,1	3 934	-8,5
Export	117	947	14,9	1 819	7,5	1 543	-15,2
Export i % av prod.	12	29		42		39	
Import	583	1 339	5,7	2 136	5,3	2 023	-5,3
Import i % av tillf.	41	37		46		46	
Tillförsel	1 423	3 664	6,5	4 639	2,6	4 414	-4,9

Tabell 2

Investeringarna inom svensk stålindustri 1965—1975. 1968 års priser. Index 1965 = 100

	1965	1966	1967	1968	1969	1970	1971	1972	1973	1974	1975
Svensk stålindustri, totalt	100	108	101	85	94	110	96	116	125	103	131
Svensk stålindustri, exkl. NJA	100	110	104	87	95	113	84	82	81	66	88
Investering i förhållande till uppgiven råstålskapacitet. Svensk stålindustri, totalt	100	106	96	79	81	95	82	98	94	75	89
Dito, exkl. NJA	100	109	101	82	84	100	74	71	65	54	72

Bilaga 4

Anställda inom järn- och stålindustrin inom vissa län och kommunblock år 1973

Län	1973		
	Industrianställda	Järn- och stålanställda	Kol. 3 i % av kol. 2
1	2	3	4
Uppsala	17 539	1 396	8
Södermanland	35 609	4 540	13
Värmland	34 656	4 362	13
Örebro	37 218	3 955	11
Västmanland	42 072	6 498	15
Kopparberg	35 770	9 838	28
Gävleborg	37 195	11 288	30
Norrbottnen	20 491	4 247	21

Industrianställda SNI 2+3
Järn- och stålanställda SNI 37101

Kommunblock	Län	1973	
		Industrianställda	Andel inom järn- och stålindustrin (%)
Tierp	C	2 901	33
Östhammar	C	2 243	19
Oxelösund	D	3 517	78
Boxholm	E	1 032	68
Storfors	S	1 017	100
Hagfors	S	2 767	82
Munkfors	S	1 066	98
Degerfors	T	2 120	78
Hällefors	T	2 024	79
Ljusnarsberg	T	1 358	27
Hallstahammar	U	4 967	38
Surahammar	U	2 624	54
Fagersta	U	3 726	82
Borlänge	W	7 968	59
Hedemora	W	2 179	53
Avesta	W	4 290	61
Smedjebacken	W	2 219	48
Sandviken	X	9 212	85
Hofors	X	3 388	90
Luleå	BD	6 658	64